

VERSLAG TAFELGESPREK ANOUK ZUURMOND

Symposium 15 maart 2019

Deelnemers: Wyneke de Vries, Anneke Dekkers, Nants Schilstra, Freek op 't Einde, Marije van Amelsvoort, Coralie Pluut, Heleen Schoenmakers, Kim Poolmans, Petra van Beveren, Elly de Jong, Ewald Weiss, Sara Steyn

Eerste reacties

- Dit symposium is van belang, omdat we een gedeelde taal weten te creëren om over ecologie en pedagogiek te praten. In het onderwijs is er vaak sprake van hypes, lege woorden en onduidelijke begrippen: daarom is het cruciaal dat we de tijd nemen om concepten te verkennen
- De analogie met de bacteriën sprak tot de verbeelding en leidde tot de mooie vraag: wanneer is er eigenlijk sprake van een 'symbiose' in het onderwijsveld? De samenwerking met OC&W is niet altijd 'symbiotisch', maar toch blijkt er vaak meer ruimte te zijn dan je denkt – die ruimte moet je dan ook nemen. In plaats van concurrentie zou symbiose een model moeten worden in het onderwijsveld.

Wat gebeurt er al op dit gebied in de eigen onderwijspraktijk?

- Lessen om leerlingen te laten merken dat de mensheid maar een klein deeltje is in de ontwikkeling van de aarde (door bv. een tijdlijn te visualiseren)
- De milieucrisis wordt besproken
- Contact met de ander

Kortom: alle momenten waarop er sprake is van een 'reality check' (Biesta) in de vorm van een confrontatie met de realiteit en de ander

Welke obstakels zijn er?

- Wanneer ontmoeten leerlingen nog 'de ander' wanneer scholen steeds meer gefragmenteerd / apart zijn ingedeeld? Er is nauwelijks nog sprake van 'brede scholen', waardoor leerlingen al snel alleen maar medeleerlingen met hetzelfde opleidingsniveau treffen. Is ons onderwijssysteem eigenlijk wel gericht op de ontmoeting met de ander?
- De 'ecologie' lijkt zo onlosmakelijk verbonden met de scholen, maar ook met de gehele samenleving: excellentie, prestatie, leerling centraal, individuele denken enz. Hoe maken we ons los hiervan, waardoor verbinding met de aarde én met elkaar mogelijk wordt?

Symposium 'Ecologisch bevraagd, pedagogisch uitgedaagd'
Dialogotafel 5, Gespreksleider Dick van der Wateren

Deelnemers: Chris Hazelebach, Klaas van der Laan, Frederike de Jong, Linda Bartels, Eline Wendel, Lise-Lot Siersema, Anita Emans, Marian Kathmann, Sanne Nijenhuis, Riki Verhoeven, Maaïke Rodenboog, Anita Alsemgeest

De tafel zag als belangrijke overeenkomst tussen de drie inleidingen: contact (=verbinding).

Vragen die zijn onderzocht:

- Wat helpt ons om meer bonobo te worden?
- Hoe verhoudt zich het begrijpelijk maken van de grote realiteit tot kwalificatie?
- Hoe zet het moderne onderwijs het 'ik' in de wereld?
- Hoe ga je om met de vragen: Wat is goed? Wat is niet goed?
- Wat antwoord je als een leerling vraagt waarom hij bepaalde lesstof moet leren?

Gedachten die de dialoog opleverden:

- Als pedagoog help je kinderen om volwassen in de wereld te willen staan.
- Je vraagt kinderen te kijken naar wat de wereld van jou wil, niet (alleen) wat jij van de wereld wilt.
- De pedagoog zet niet het individu voorop, maar de wederkerigheid.
- Leraren 'onderbreken' door uit te gaan van het zijn van de kinderen nu en niet van wat ze zouden moeten worden.
- Biesta spoort ons aan na te denken over goed onderwijs, maar de leraar zit vast in het huidige systeem.
- School staat ook wel buiten de realiteit.
- Realiteit die Biesta bedoelt: de niet veranderbare realiteit.
- Het 'ik' in de wereld zetten door onderbreken, vertragen, bevragen en resoneren.
- Het is nodig om zoveel mogelijk de begrijpbare realiteit binnen en buiten de school te onderzoeken.
- Thematisch onderwijs?
- Als leraar moet je je ervan bewust zijn dat je zowel individualiserend als socialiserend bezig kunt zijn.
- De vraag: Wat is goed/niet goed? Is een appel van het kind op ons. We kunnen het uitnodigen om die vraag nog eens te stellen vanuit de huidige kennis en vanuit de positie van het kind zelf.
- De vraag 'Waarom moeten we dit leren?' kunnen we niet met doodoeners afdoen. We moeten serieus met onze leerlingen in gesprek gaan.

Dialogotafel 15 maart 2019 – gespreksleider Edwin van der Zande

Deelnemers: Marion de Jongh, Daan Buijs, Marnix Viëtor, Katja Klip, Babs Broeren, Anous Kahveciyan, Sharyl van Harlingen, Melanie Beekwilder

Reacties op de inleiding. Welke elementen hebben je aan het denken gezet? Welke associaties of vragen riepen de drie inleidingen op?

- Ecologie en de gelijkenis met bacteriën
- Grenzen aan de groei
- Leren van bacteriën
- Bewustwording van de plastic soep
- Het gaat om het verkennen van praktijkgerichte ervaringen; denk aan ook de VU-poster met de gezonde kroket
- Biesta:
 - o Niet-duurzame agenda voor onderwijs, maar crisis door beheersingsfilosofie in het onderwijs
- Bremmers: 'nabijheid in het anders zijn'
- Beheersrealiteit
- Noodzaak om af te stemmen
- Tijd durven nemen om te kijken naar de ander
- Kunnen benoemen en ontdekken; leerlingen die ontdekken en in beweging mogen, kunnen, willen
- Yoga in de klas
- Portfolio en eigen keuzes kunnen maken als student
- Stages leren verhouden tot maatschappij
- Naar school fietsen
- Groepsdynamiek
- Omgaan met pestgedrag
- Realiteit

Wat gebeurt er al in jouw praktijk? Wat herken je?

- Eco-scholen – NME
- Vorming en verbinding
- Schoolprojecten
- Verbondenheid
- Visie van Korczek
- Astrix
- Zonder voor of tegen
- Infantiele verwachtingen
- Hoe kan ik anderen prikkelen om zich met de realiteit te verinden
- Tot verstaan komen.

Welke uitdagingen zie je voor je? Welke ruimte ontbreekt er? Welke vragen zou je willen stellen?

- Vragen leven in mensen. Hoe ontstaat een open levenshouding?
- Hoe kun je partner zijn in plaats van concurrent?
- Hoe kun je meer uitwisselen met elkaar als verschillende professionals die betrokken zijn op dezelfde leerling?

- Hoe blijf je samen leren en experimenteren als een continue proces? Zijn we daarvan bewust?
- Hoe maak je relatie als vertrekpunt voor onderwijs?
- Loslaten van beheersing
- Lef hebben om te zeggen 'ik weet het niet'
- Angst voor verbinding
- Lef om kwetsbaar te zijn
- Voorleven
- Visie
- Wisselwerking
- Ruimte geven aan personeel en kinderen
- Uitdaging
 - o Concurrentie
 - o Inspectie
 - o Ouders
 - o Niet te veel focus op maatwerk en individualisatie
 - o Ontmoetingsplek versus regels/systemen
- Rolmodel

Dialogotafel 15 maart 2019- gespreksleider Eveline Oostdijk

Deelnemers: Evelien Burema, Biek ?, Jaap Kleinpaste, Marola Grol, Wriester Grommers, Méla Krijger, Gerrie Koelemij, Isis Dijkstra, Sandra Verbruggen, Carlijn Odijk

Centrale vraag:

Wie bepaalt waar we heen gaan? Of met andere woorden: door welke hoepel willen we dat leerlingen springen?

Wat kwam er zoal aan de orde:

- Radicale humanisering: gelijkwaardigheid tussen alle organismen
- De realiteit van Biesta
- Waar start het leren: bij kennis of bij ervaring?
- Het beheersingsmotief nodigt weinig uit tot spel
- Spanningsveld tussen kritiek op 'de leerling centraal' maar ook autonomieontwikkeling nodig hebben om kritisch te kunnen worden
- Gespreid leiderschap: loslaten
- Onderwijs kent individueel doel: diploma halen. Hoe geef je dan sociale doelen vorm?
- Voorbeeld van klimaatmars: het begon bij gelegenheid. Leerlingen gingen er naar toe en werden toen betrokken
- Aandacht voor drie vormen van professionaliteit: instrumenteel, inhoudelijk en normatief

Voorlopige conclusies:

- Ruimte maken voor bezieling, transcendentie en nabijheid in het onderwijs
- Twijfel toe laten: verbinding is een uitdaging, bevraging, wrijving
- Aangesproken worden vanuit je hart
- Je bent jezelf in relatie tot de ander: het relationele benadrukken

Groepsverslag symposium Ecologisch bevraagd, pedagogisch uitgedaagd

Gespreksleider Gabriëlle Taus

Deelnemers: Corina van Doodewaard, Janneke Hagenaar, Caroline Strijker, Jonathan Huisman, Cees Grol, José Huibers, Nanda van Beest, Ilse Speelman, Frans Berkers, Koen Vos, Berry Bok, Karin Verouden

Geraakt/ aan het denken gezet over:

- We missen de realiteit en de innerlijkheid in het onderwijs
- Uitdaging om die werelden bij elkaar te brengen in het huidige onderwijs. Hoe? Daar voel ik een muur.
- Betoog van Harry Kunnenman om te verbinden met alle levensvormen deel ik niet helemaal. De mens blijft toch altijd centraal staan; dat is de kern van de pedagogiek
- Is er in de pedagogische interactie sprake van 1 interactie? Er is toch ook de relatie tot de lesstof/ het onderwerp? Er is interactie met een richting

Wat vraagt dit van jou als professional?

- Probleem van de begrenzing; hoe kan de grens zo zijn dat die uitdaagt. Grenzen bieden we niet aan, maar ervaar je. (1) grenzen van de opvoeder (2) opvoeder die leerling grenzen laat ervaren
- Eigen leerweg staat haaks op grenzen; hoe gaan we hiermee om? Vraagt dat er tijd nodig is om met dit soort dilemma's/ grenzen om te gaan
- Je kan het niet alleen als pedagoog, je hebt je collega's nodig
- Kracht van nabijheid; hoe is het met jou? I.p.v. keihard onderwijskader. Door het huidige beoordelingskader is er maar 1 manier om te zijn, dit kan anders.
- Verlegenheid onder leraren om kinderen op te voeden. Dit vraagt tijd en die is er niet.
- Hoe worden we als leraren/ pedagogen vrij?
- Beheersingsdrift beperkt en verkleint de ruimte om hieraan te werken. Het team en de schoolleiding nodig om samen de ruimte te creëren en meer aandacht te besteden aan het proces i.p.v. het eindresultaat.
- Principe in mijn klas: we komen zover als we komen. Dat is het eindproduct/ resultaat
- Het vraagt rebelseid, vechten voor onze identiteit
- Vertragende momenten zijn niet gebruikelijk onder studenten. Ze ervaren veel druk en voelen zich voor van alles verantwoordelijk. Onze studenten staan in de overlevingstoestand. Kunnen ze wel de wereld zien en zich daar verantwoordelijk voor voelen?
- Ecologische noodtoestand door de nadruk in het onderwijs op kennis en niet op het voelen. Het is nodig dat leerlingen leren relaties aan te gaan, dat we van elkaar verschillen en dat het anders kan lopen dan dat je wilt.

Deelnemers: Josje Cuperus, Wilma Klabbers, Manja Geijssel, Petra Schut, Stella van der Wal, Mirthe Sprang, Coralie Pluut, Frans van Kruining, Rafael van Crimpen, Gert Geertsma, Kim Wannet

Wat heeft aan het denken gezet?

- Dat het gaat om opvoeden tot kritische burgers; om samen te werken aan een betere wereld. Om te leren omgaan met de wereld (rekening houden met / zich verhouden tot ...). Die wereld is niet alleen de mens.
- Dat je 'eigenaarschap' tegenover 'realiteit' kunt stellen. 'Ecologisch' tegenover 'egologisch'. Oplossen via beheersing tegenover 'bezieling'.
- Dat mens-zijn met aandacht en zorg niet in de hersenen zit. Dat wij voor 80% uit niet-eigen eencelligen bestaan.
- Dat het zo belangrijk is om in verbinding te staan - met de ander - met de wereld - met jezelf.
- Onderwijs met ziel! Bezieling is hard nodig!
- Leren leven in realiteit; leren aanvaarden dat het is zoals het is; hoe ga je daarmee om?
- Dat het erom gaat een balans tussen eigenaarschap en realiteit te accepteren.
- Dat het humanisme alleen draait om de mens; en dat daaronder een hele grote laag zit. Hoe ga je daarmee aan de slag?
- Leer eerst verwonderen, en daarna, als het zover is, komt het andere leren.
- Hoe kun je - in de moderne maatschappij- recht doen aan transcendentie?
- Dat we de neiging hebben om ecologische problemen te vertalen naar individuele oplossingen, terwijl het collectieve problemen zijn.
- Hoe vertaal je 'horizontale organisatie' naar de verhouding volwassene - kind?
- Hoe kunnen we een transfer maken van sociomicrobiologie naar onderwijs / naar het leven?
- Het verschijnsel van niet-onverschillige en tegelijk 'belangeloze' interesse, die samengaat met zowel nabijheid als respectvolle afstand, en die erom vraagt om op één of andere wijze symbolisch 'verbeeld' te worden. Hangt dit samen met de eerder genoemde 'verwondering'?

Wat zie je als pedagogische uitdagingen?

- Leren omgaan met de problematiek van grenzen, kaders, structuren (geldt zowel voor opvoeders als voor kinderen/leerlingen/studenten)
 - + Enerzijds kunnen grenzen, kaders, structuren positieve functies vervullen:
 - het bieden van veiligheid, nodige zekerheid, het voorkomen van chaos
 - ze kunnen veilige ruimte afbakenen om te spelen en te experimenteren
 - leren accepteren dat jouw autonomie in relatie staat tot de autonomie van anderen
 - en dat jouw autonomie/eigenaarschap raakt aan het welzijn van de ander / de wereld
 - begrenzen kan liefdevol zijn
 - + Anderzijds kunnen grenzen, kaders, structuren ook negatief functioneren:
 - je kunt je daarbinnen verschuilen voor persoonlijke verantwoordelijkheid
 - de behoefte aan zekerheid en veiligheid kan in een bestaand team leiden tot 'verstikkende' verwachtingen en patronen, die bij individuen en collectief (haast) niet meer te doorbreken zijn; om die reden zijn agora-scholen helemaal opnieuw begonnen, men kan dan leraren werven die met meer ruimte en met minder regie kunnen en willen werken
- Pedagogiek van de hoop
 - + Geen doemdenken, maar in gesprek gaan met jeugd en samen actie ondernemen, samen een verschil maken; jonge mensen hebben recht op hoop!
 - + Eerst maar eens als volwassene werk maken van je eigen persoonlijke worsteling met de complexe ecologische problematiek; het is voor jongeren hoopgevend als een opvoeder daarin niet ten onder gaat maar wegen vindt (Lea Dasberg)
- Leren waarderen van diversiteit; zet verschillen op de agenda.
- Leren participeren op grond van vertrouwen en binnen kaders (ladder van Roger Hart).

Groepsverslag symposium Ecologisch bevraagd, pedagogisch uitgedaagd

Gespreksleider: Koen Wessels

Deelnemers: Sonia Sjollema, Gerton Cazemier, Laura Minderhoud, Anita van Griethuijsen, Marlies Middeldorp, Susanna Torley Duwel, Madelein Scheeren, Bart Vieveen, Marcel Elsenaar, Elwin Savelsbergh, Huseyin Amsa, Eric Verouden

Geraakt / aan het denken gezet:

- Biesta's kritische reflectie op eigenaarschap, dat daar grenzen in bestaan wegens het realiteitsprincipe. Dat we, daardoor, geroepen worden naar een meer holistisch perspectief waarin er meer nadruk ligt op relaties i.p.v. op onafhankelijkheid.
- Dominantie van het 'ik' in onderwijsdiscours, en de vraag hoe dat te doorbreken.
- De observatie dat onderwijs sterk mentaal is geworden
- Dat Biesta het woord 'ziel' gebruikte, en daarmee een pleidooi over innerlijkheid van diepgang durfde te voorzien
- Het bewustzijn van meerdere (systeem)niveaus (ubuntu; ik ben want wij zijn) en de vraag hoe we op elk niveau kunnen kantelen. Het besef dat er geen makkelijke oplossingen zijn
- De insteek van een systeemperspectief, waarin bv ecologisch, economisch, sociaal, fysiek en cultureel onderdelen zijn.
- Het realiteitsprincipe, nabijheid en gezelschapsvorming. Het besef zelf ook mee te doen aan de beheersingsreflex en de vraag hoe daar uit te komen.
- Egocentrisch denken is vaak dominant maar ondertussen is de relatie ik - de ander ook overall aanwezig; misschien niet gezien/bekend?
- Ecologie als inspiratie: groene pedagogiek. Omgaan met werkelijkheid. Ziel als nieuwe betekenis en relationele nabijheid

Verdiepingsgesprek:

- We ontwikkelden een soort lemniscaat van de dialoog met aan de ene kant 'luisteren naar elkaar' en aan de andere kant 'tegengas geven'. Dat tegengas geven kan op allerlei manieren; vanuit de docent/pedagoog, maar ook vanuit de wereld in allerlei ontmoetingen. Ook zagen we in dat de deze lemniscaat niet alleen over de leerling gaat, maar ook op andere systeemniveaus speelt, tussen collega's, tussen 'de school en de samenleving', etc.
- Het perspectief van futuresthinking, als een manier om ons tot de toekomst te verhouden zonder in een beheersingsreflex te vallen.
- Het besef dat we behoefte hebben aan een nieuw narratief, aan nieuwe waarden en woorden.
- De vraag waar als je het beheersingsprincipe los probeert te laten dan je handelingsruimte ligt, dat dit een ingewikkelde zoektocht is.

Een aantal procesreflecties:

- In mijn rol als begeleider van het gesprek merkte ik dat dat het spanningsveld beheersbaarheid-realiteitsprincipe zoals Biesta aanstipte direct een rol speelde. Ga ik als gespreksleider het gesprek beheersen of laat ik het gebeuren? Wat wil er gebeuren (realiteitsprincipe) en wat wil ik dat er gebeurt (beheersbaarheid)? Mijn agenda is bijvoorbeeld dat ik een 'goed lopend gesprek met veel inzichten' wil, en dat ik 'eerst wil inventariseren en daarna wil verdiepen'. De middenweg die ik zoek is van een dialogisch karakter, waarin ik heel open ben in wat vanuit mijn rol mijn agenda is, en ik van daaruit luister naar / open sta voor 'de ander' en we met elkaar een weg vinden.

- Het viel mij op dat we een beetje aan het pingpongen waren tussen micro/intern en macro/extern. Met micro/intern bedoel ik dan de aandacht voor en gedachten over ervaringen / uitdagingen van jou als onderwijsprofessional zelf en in specifieke situaties. Met macro/extern bedoel ik een nadruk op 'het onderwijssysteem'. Ik denk dat dit pingpongen een interessant gegeven is en dat het erop wijst dat in de thematiek van de dag op deze verschillende niveaus uitdagingen bestaan die bovendien met elkaar verweven zijn.

Groepsverslag symposium Ecologisch bevraagd, pedagogisch uitgedaagd

Gespreksleider: Nicolien Montessori

Deelnemers: Jasja van den Brink, Margreet de Goei, Helene Grijseels, Angela Pfaff, Sander Jacobs, Elena Francissen, Esther de Jong, Guusje Sijbers, Rob Bartels, Marjolein Brouwer, Fabian Vlastuin, Heleentje Swart

Geraakt/ aan het denken gezet over:

- Mijn kind wil niet naar een reguliere school omdat hij niets leert waar hij interesse in heeft. Te veel in het hoofd, te weinig wat echt aanlokt, uitnodigt, nieuwsgierig maakt.
- Ecologie is zo'n groot probleem. We kunnen het niet bevatten. Ervaarbaarheid dichtbij is nodig.
- Body-mind-spirit: het contact met het lichaam lijkt vaak te ontbreken. Kennis te veel in ons hoofd.
- Duurzaamheid is abstract: hoe maak je de omgeving erfahrbaar/aanraakbaar?
- Wat vermag kunst, poezie voor het nabijbrengen van het grotere. Kunst DOEN.
- Hoe kunnen we er voor zorgen dat kinderen kunnen verlangen?
- Hoe verhouden kennis en ervaring zich tot elkaar?

Wat vraag dit van jou als professional?

- Body mind spirit: kinderyoga, mindfulness, embodiment
- Kinderen laten ervaren, ook de sociale omgang met elkaar
- De natuur binnen halen: takken, (opgezette) dieren, moestuinen bij de school: rijke omgeving
- Te veel zelfreflectie heeft een gevaarlijke kant: kan leiden tot depressie
- Huidige (toets) systeem biedt te weinig ruimte voor betrokkenheid dit verbeteren door bovengenoemde punten. Toetsen leiden tot 'hokjes'.
- Ontmoeting zoeken en faciliteren naar de realiteit: plek der moeite betreden
- Leren ervaren van weerstand, vertraging
- Een klimaat en lesprogramma scheppen waarin je elkaar nodig hebt
- Ecologie als een systeem
- De jonge generatie wordt te veel als schuldige neergezet, of in elk geval als de generatie 'die het moet oplossen'.
- Echte sociale contacten faciliteren en benadrukken. Social media leiden niet tot echt contact. Bovendien vormen social media nog een ander universum waarop we geen controle hebben. Anderzijds: via social media en ICT kun je de natuur ook dichterbij halen.
- Kwetsbaarheid als voorwaarde voor verbinding
- Samen met de problemen omgaan, niet alleen
- Troost is soms misschien nodig of kan aan de orde zijn. Kinderen worden verdrietig als ze zien dat dieren uitsterven en dat het slecht gaat met de natuur.
- Natuurvakdidactiek ontwikkelen en geven.
- Agora: samen zoeken met kinderen en wel de weg durven te wijzen.
- Nadruk leggen op en ruimte maken voor die zaken die 'slechts' intrinsieke waarde hebben (geen economische).